

JAKAB-BENKE NÁNDOR

VOLT VAGY NEM VOLT?

**Gorác Anikó: *Forradalmárok. Az új évezred román filmművészete*, Mozi-
net-könyvek, Budapest, 2010, 170 oldal**

Míg Európában már réges-régen lezajlottak a kisebb-nagyobb filmes zendülések, Romániának a politikai értelemben vett forradalomra, sőt még azon túl is hosszú évekre volt szüksége, hogy a világ filmes sajtója és közönsége vi-
gázó tekintetét Bukarestre vesse. Erről a lassan tíz éve tartó és azóta jobb hí-
ján román újhullámnak nevezett jelenségről szól Gorác Anikó könyvecské-
je, amely a Mozi-net-füzetek sorozatából immár a negyedik a képregényes, az
exploitation- és a zsánerfilmes kiadvány után.

Tudósítani is nehéz, nemhogy tanulmányt vagy könyvet írni egy olyan je-
lenségről, amely éppen most zajlik: meggyőződésünk, hogy a román újhul-
lámnak még nem látszik a vége – habár ezt csak megfelelő történelmi dimen-
zió birtokában, évek múlva lehetne kijelenteni. Mindenesre e könyv is lezá-
ratlan, még épp javában tartó folyamatként próbálja megragadni ezt a filmes
közeget, s annak ellenére, hogy egyes rendezők filmterveiről vagy a moziban
a kiadvány megjelenése után debütáló filmek fogadtatásáról csak találgatni
tud, ügyes összegző munkát végez.

A román újhullám történetének befejezetlen, nyüzsgő mivolta miatt vi-
szont lehetetlen teljesen átfogó képet adni e pár év filmterméséről, ilyenfor-
mán Gorác Anikó is inkább részeire szedi szét a témát, úgy tárgyalja: az el-
ső pár oldalon ezen újhullám szellemi-esztétikai előzményeit, a román film-
történeti hagyományt, vagy inkább annak hiányát; az olasz neorealizmust
tárgyalja. Az újhullám nulladik évének a kétezres esztendő jelöli meg,
amely évben egyetlen román nagyjátékfilm sem került a mozikba – innen
csak felfele ívelhetett a helyzet, és Puiu, Mitulescu, Porumboiu, Mungiu fel-
bukkanásával így is történt. Ez a pont amúgy az, ahol azért hagy némi tá-
madási a felületet a könyv: az egész addigi román filmtörténetből egyedül
Pintilie és Ciulei egy-egy alapfilmjét említi meg, a többit egy tollvonással ér-
téktelennek deklarálja. Pedig azért például a Dan Pița, Mircea Veroiu,
Mircea Săucan, Alexandru Tatos és mások neveivel fémjelzett generáció ren-
dezői-operatőrei pályájuk elején (mielőtt „beadták volna a derekukat”, vagy
ellehetetlenítették volna munkájukat) letettek az asztalra igényes, európai
művészfilmes kánonba illeszthető filmeket is – csak nem szerveződtek moz-
galommá, nem maradhattak következetesek, és ritkán jutottak az országha-
táron kívülre.

A könyv címe olvasható ironikusan is. A *Forradalomárok* az egyik legfontosabb román újhullámos film, a 2006-os *A fost sau n-a fost?* magyar forgalmazási címe. Az eredeti cím fordítása viszont úgy hangzana, hogy *volt vagy nem volt?* Ez annak a fényében lehet érdekes, hogy éppen az újhullám egyes rendezői kérdőjelezik meg az újhullám meglétét – ugyanis a külföldi szaksajtó mára már elfogadottá vált véleményén kívül kiáltványok, programok vagy közös hitvallások nem igazán kötik össze az alkotókat és filmjeiket. Ilyen kiáltványok híján Gorác Anikó is a közös tartalmi és formai vonásokat keresi a filmekben. Ennek érdekében szépen sorjában kivesézi ezeket, kitérve olyan egészen apró dolgokra is, mint a snittek hosszúsága, vagy egy-egy beállítás gyakorisága, de közben a művek által felvetett legfontosabb etikai és esztétikai kérdéseket vizsgálja. Mindenesetre a könyv *alcíme* már óvatosabb, ami az újhullámot illeti: *Az új évezred román filmművészete* – hangzik átfogóbban. Így viszont kicsit csalóka lesz az összkép, hiszen például a szintén kortárs (de azért picit öregebb), kitűnő Nae Caranfil filmjeiről csak kevés szó esik, a román film ma is élő, 2000 után is dolgozó „nagy fossziliáinak” jobbára felejtethető alkotásairól viszont kevés – vagy semmi.

Dicséretes, hogy a könyv egyik része külön foglalkozik a kisjátékfilmekkel, hiszen a filmtörténet eme mostoha, de annál termékenyebb hajtásai általában kimaradnak a méltatásokból. A *Forradalmárok* viszont éppenséggel ezzel kezdi az elemzéseket, amivel logikailag hierarchiát is felállít, ugyanis az összes rendező kisfilmekkel kezdte (egyelőre rövid) útját, ezek ismerete nélkül pedig nem működne pályájuk felvázolása. Gorác Anikó jól ismeri a szerzőket és a filmeket, otthonosan mozog ebben a forrongó, épp történő világban, néha a gyártási folyamatban történetekre is reagál: ki kinek volt társforgatókönyvírója vagy producere. Az igényes kiállítású, 170 oldalas könyvecske elemzéseit ennek érdekében rövid rendezőportrék egészítik ki.

A román film jelenkoráról lévén szó, kevés feldolgozható bibliográfia akad még a témában – a szerző ezt úgy toldja meg, hogy az egyes filmekről (jó értelemben vett) kritikus hangnemben ír elemzést, ami a füzetet műfajilag egyfajta olvasmányos, gördülékeny filmkritika-fűzerhez viszi közelebb, mintsem elmélyült összefüggéseket kereső, izzadtságzagúan akadémikus tanulmánykötethez. A téma pedig vastagabb könyvért, átfogóbb feldolgozásért kiált – de ez majd csak évekkel később lesz időszerű, amikor az újhullám utolsó fodrai is elcsitulnak, a TIFF* öreg fesztivál lesz, új filmtörténeti fejezet nyílik, s a világ filmesztétái, elméleti szakemberei kánonná szervezik mondanivalójukat erről a pezsgő, izgalmas korról, amely először helyezte fel a nemzetközi filmes térképre Romániát, levakarhatatlanul. Ez a kis könyv nagyszerű ígérete a majdani, immár lezárt témával foglalkozó átfogóbb kötetnek.

* A kolozsvári Transilvania International Film Festival (a Szerk. megj.).